

**Porovnanie úrovne sociálneho (medziľudského) kapitálu
v regiónoch Slovenska**
(Záverečná správa, február 2004, INEKO)

1. Abstrakt

Prieskum INEKO nepotvrdzuje kladný vzťah medzi prosperitou regiónu SR a výškou sociálneho kapitálu (respektíve pozitívneho SK). Použité pritom boli klasické (dá sa ľuďom dôverovať?) ale aj nové otázky na meranie pozitívneho SK (tvorí sa bohatstvo na úkor iných?). Okrem nesprávnosti teórie vzťahu medzi prosperitou a SK môže byť príčinou výsledku chybná metodológia prieskumu (nízka reprezentatívnosť, reprezentácia názorov obyvateľov regiónov názormi starostov).

2. Hlavné závery

Pri porovnaní priemerného indexu sociálneho kapitálu podľa regiónov sa ukázalo, že najvyšší index SK mali respondenti z regiónu Kysuce a najnižší respondenti z regiónu Východosever.

región	Kysuce	Juh	Liptov	Záhorie	Východosever
priemerný index SK	10,2	9,3	8,4	6,3	5,8
nezamestnanosť koniec 2003, %	16,0	19,2	14,7	10,0	20,6

Napriek našej hypotéze – vyšší SK, vyššia prosperita, nižšia nezamestnanosť - sa nezdá, že by výška indexu sociálneho kapitálu ovplyvňovala ekonomickú situáciu v obci či regióne: náš index zjavne nesúvisí inverzne s nezamestnanosťou, ani porovnanie rozloženia výšky indexu podľa regiónov tomu nenasvedčuje.

Triedenie podľa všetkých obcí:

nezamestnanosť	0-10%	10,1-17%	17,1-100%
priemerný index SK	7,31	8,40	7,38

Podobne nesúvisiaco vyznievajú výsledky porovnania prosperity regiónov s odpoveďami ich starostov na jednotlivé otázky ohľadom SK: vrátane klasickej otázky World Values Study (dá sa ľuďom vo všeobecnosti dôverovať alebo treba byť opatrný) a novo testovaných otázok INEKO (ak niektorá krajina/jednotlivec bohatne, je to na úkor druhých?). Bez jasného vzťahu dopadli aj otázky na etické správanie (návratnosť stratenej peňaženky v obci, či pomoc bezdomovcom). Jedinou premennou s očakávanou pozitívnou koreláciou s prosperitou

regiónu (negatívnou koreláciou s regionálnou nezamestnanosťou) bola frekvencia združovania sa občanov v obciach regiónov.

región	Záhorie	Liptov	Kysuce	Juh	Východosever
nezamestnanosť	10,0	14,7	16,0	19,2	20,6
stretávanie sa občanov v spolkoch, združeníach -aspoň raz za mesiac, %	58	41	45	31	9

Prieskum však nezistoval typ spolkov, čo neumožňuje rozlíšiť spolky s pozitívnym vs negatívnym SK.

Otázky na ďalšie skúmanie

Ako zmerať pozitívny sociálny kapitál (otázky, fakty) v regiónoch?
Nakoľko má SK vplyv na regionálne rozdiely na Slovensku – bol tento kapitál dôležitý počas 90-tych rokov? Čo geografická poloha (blízkosť k západu), vzdelania, veľkosť mesta/obce?

3. Testovaná teória

a. background

Sociálny kapitál tvoria „neformálne normy podporujúce spoluprácu medzi dvoma alebo viacerými jednotlivcami“ (Fukuyama, 1999). SK vedie k vyššej reciprocite, solidarite, vzájomnej dôvere. Jeho vplyv na spoločnosť (a teda ekonomický rast a bohatstvo) však nie je jednoznačný. Spolupráca a dôvera totiž môžu existovať v úzkej skupine ľudí na úkor ostatných (Olson, 1965) – povedzme príkladom môžu byť textilné podniky lobujúce za vysoká clá na dovoz zo zahraničia. Ide o tzv. negatívne externality sociálneho kapitálu. Naopak sociálny kapitál s pozitívnymi externalitami môže viesť k celkovo vyššiemu bohatstvu spoločnosti, k nižšej korupcii a efektívnejšiemu fungovaniu zákonov (Putnam, 1993) – príkladom môže byť silný rešpekt ľudí voči súkromnému vlastníctvu, čiže menšie náklady na jeho ochranu. Platí ale aj opačný vzťah. Čím je krajina bohatšia, tým ľahšie sa „pozitívny“ SK vytvára (Raiser, Haerpfer, Nowotny, Wallace, 2001). Pozitívny sociálny kapitál (napr. odsudzovanie nezákonného krátenia daní) vedie k vyššiemu osobnému šťastiu a spokojnosti (Helliwell, 2002).

b. doterajšie výsledky

Stredná a východná Európa majú spolu s mnohými rozvojovými krajinami oproti vyspelým štátom veľmi nízku mieru SK, meranú či už členstvom v rôznych záujmových skupinách občianskej spoločnosti

(viac menej ide o tretí sektor), alebo mierou dôvery k susedom, spolupracovníkom či spoluobčanom vo všeobecnosti. Doteraz ale meranie pozitívneho a negatívneho SK nebolo dôsledne odlišené, čo môže byť aj príčinou nejednoznačných výsledkov vplyvu SK na ekonomický rast (Raiser, Haerpfer, Nowotny, Wallace, 2001). V roku 2002 uskutočnil inštitút INEKO reprezentatívny prieskum v SR, no klasické ani nové testované otázky neodhalili vzťah medzi SK v administratívnych regiónoch a ich prosperitou (INEKO, 2002).

c. nový prieskum INEKO, november 2003

Keďže obsiahly reprezentatívny prieskum v prirodzených regiónoch SR bol pre INEKO nedostupný, pokúsili sme sa obsiahnuť vzorku starostov v prirodzených regiónoch ako zdroj SK v danej obci. Dotazník pre starostov obsahoval aj klasické otázky na SK ako aj tie testované v predchádzajúcom prieskume INEKO. V rámci podskupín otázok boli zastúpené dimenzie: spolupráca, spoluúčasť občanov na lokálnej demokracii a vytváranie podmienok pre túto spoluúčasť, dôvera, etické normy. Odpovede boli podľa dôležitosti obodované a zrátané do indexu. Následne bola zisťovaná korelácia medzi indexom SK a nezamestnanosťou, parametrom prosperity obce. V konečnom dôsledku boli obce zlúčené do piatich prirodzených regiónov (pozri info o vzorke nižšie), a priemerná nezamestnanosť ich obcí bola porovnávaná s priemerným indexom SK.

Dáta z dotazníkov

V rámci súboru výšku nami použitého indexu sociálneho kapitálu ovplyvňujú skôr také faktory ako **vzdelanie respondentov** (čím vyššie vzdelanie, tým vyšší index) alebo **počet obyvateľov** (čím vyšší počet obyvateľov tým vyšší index):

vzdelanie	ZŠ a SŠ bez maturity	SŠ s maturitou	VŠ
priemerný index SK	5,75	7,64	8,70

počet obyvateľov	34-300 obyvateľov	301-700 obyvateľov	701 a viac obyvateľov
priemerný index SK	4,88	8,40	9,13

Pri otázke, či krajiny bohatnú na úkor iných krajín, si 6,7% respondentov myslelo, že tomu tak nikdy a 11,7% že je to vždy tak. Pri

otázke, či ľudia bohatnú na úkor iných, si 22,9% myslelo, že to tak nikdy nie je a 3,1% že je to tak vždy. Pri klasickej otázke SK, či sa vo všeobecnosti dá ľuďom dôverovať, sa 7,7% starostov domnievalo, že sa dá dôverovať a 30,6% je opatrných v styku s druhými ľuďmi.

Na základe odpovedí respondentov sa dá povedať, že najochotnejšie ľudia pomôžu v situácii, kedy nejde o peniaze a pomoc je jednorázová – v prípade, keby niekoho na ulici prepadli. V takejto situácii by určite pomohli druhí ľudia podľa 65,5% respondentov. V prípade straty peňaženky by ľudia „veľmi pomohli“ (vrátili peňaženku aj s peniazmi) podľa 30,5% starostov a v prípade pomoci bezdomovcovi by sa „veľmi usilovali“ druhí ľudia (pomohli nájsť ubytovanie) podľa 39,9% respondentov.

Viac ako tretina respondentov (36,3%) je presvedčených, že môžu výrazne ovplyvniť život v obci, viac ako polovica (57,4%) je skromnejších – domnievajú sa, že môžu čiastočne ovplyvniť život v obci. Iba 6,3% respondentov sa stotožnila s tým, že nemôžu veľmi ovplyvňovať život v obci. Pre starostov je najtypickejšie spolupracovať s inými starostami (až 76,1% spolupracuje intenzívne) a so štátnou správou (48,6% spolupracuje intenzívne). Najmenej typická je spolupráca s VÚC (až 28,3% nespupracuje vôbec).

Info o vzorke, skúmaných regiónoch

Z celkového počtu 428 dotazníkov distribuovaných v novembri 2003 do jednotlivých obcí sa vrátilo 223 odpovedí.

- Juh (23,3% doručených dotazníkov), reprezentovaný okresmi Dunajská Streda (12,6% z celého súboru) a Komárno (10,8%)
- Kysuce (9,9%) s okresmi Bytča (3,1%), Čadca (4,5%) a Kysucké Nové Mesto (2,2%)
- Liptov (20,2%) s okresmi Liptovský Mikuláš (14,3%) a Ružomberok (5,8%)
- Východosever (35,0%) s okresmi Medzilaborce (5,4%), Stropkov (11,7%) a Svidník (17,9%)
- Záhorie (11,7%) s okresmi Malacky (5,8%) a Senica (5,8%)

Regióny boli rozdelené podľa ekonomickej prosperity, opaku výšky nezamestnanosti uvádzanej starostami: 1. Záhorie, 2. Liptov, 3. Kysuce, 4. Juh, 5. Východosever.

región	Východo-sever	Juh	Kysuce	Liptov	Záho-rie	celý súbor
Priem.miera nezamestnanosti, 2003, %	20,64	19,16	16,03	14,71	9,98	17,40

So vzdelaním sú na tom najlepšie respondenti z regiónu Juh, z priemeru sa vymykajú respondenti z Východoseveru, ktorí majú celkovo nižšie vzdelanie v porovnaní s respondentmi z iných regiónov.

	Juh	Kysuce	Liptov	Záhorie	Východosever	celý súbor
základné a stredné bez maturity	1,9	18,2	17,8	11,5	25,6	16,1
stredné s maturitou	59,6	45,5	51,1	57,7	60,3	56,5
vysokoškolské	38,5	36,4	31,1	30,8	14,1	27,4
spolu	100	100	100	100	100	100

Literatúra:

John F.Helliwell, 2002: How's Life? Combining Individual and National Variabilities to Explain Subjective Well-being, NBER Working Paper No.9065

Francis Fukuyama, 2000: Social Capital and Civil Society, IMF Institute, Working paper No.00/74

Mancur Olson, 1965: The Logic of Collective Action, Harvard University Press

Robert D.Putnam, 1993: Making Democracy Work, Princeton University Press

Martin Raiser, Christian Haerpfer, Thomas Nowotny and Claire Wallace, 2001: Social Capital in Transition: A first look at the Evidence, EBRD Working Paper No.61

INEKO, Meranie pozitívneho medziľudského kapitálu na Slovensku, november 2002, memo